

УДК 94:271.4-789.25(477.83/.86)

DOI: 10.30840/2413-7065.1(78).2021.225900

ГАЛИЦЬКІ МОНАХИ-ВАСИЛІАНИ І РЕФОРМА ЧСВВ
У МУКАЧІВСЬКІЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІЙ ЄПАРХІЇМарія МАЙОРОШІorcid.org/0000-0001-9734-9951

директорка музею історії Ужгородського національного університету

Анотація. У статті проаналізовано діяльність галицьких монахів-василіан крізь призму реформи ЧСВВ на теренах Мукачівської греко-католицької єпархії. На основі широкого кола архівних джерел, із застосуванням сучасних соціоантропологічних методологічних підходів з'ясовано передумови та причини реформ ЧСВВ, охарактеризовано ставлення греко-католицьких монахів до цих змін. У ході дослідження авторка прийшла до висновку, що станом на грудень 1938 року всі монастирі Підкарпатської Русі були охоплені реформою. Звісно, кожна з обителей знаходилася у різному стані і мала певні функції: Мукачівський став осередком навчання монахів із сильним новіціатом (за даними перевірки, яку здійснював професор Йосиф Фолтиновський за дорученням папи Пія XI 10 грудня 1924 року, у новіціаті при Мукачівському монастирі навчалися 21 новик) та центром паломництва; Ужгородський – культурно-просвітницьким центром, у якому успішно готували учнів та діяла друкарня; Малоберезнянський – осередком місійного руху, де після 1928 року були відкриті філософсько-богословські студії для навчання кандидатів; Імстичівський та Боронявський монастирі у зв'язку з пізнішим приєднанням до реформи залишалися у найважчому стані і стали прихистком для нереформованих монахів.

Ключові слова: галицькі монахи-василіани; Чин Святого Василя Великого; реформа; церква; Закарпаття.

GALICIAN BASILIAN MONKS AND THE REFORM OF THE OSBG
IN MUKACHEVO GREEK CATHOLIC EPARCHYMariia MAIOROSHI

Director of History Museum, Uzhhorod National University

Annotation. The article analyzes the activities of Galician Basilian monks through the prism of the OSBG (Order of St. Basil the Great) reform in Mukachevo Greek Catholic eparchy. Relying on a wide range of archival sources and using modern socioanthropological methodological approaches, the author has clarified the preconditions and reasons for the Order's reform and described the attitude of Greek Catholic monks to those changes. In the course of the study, the author has come to the conclusion that as of December 1938, all monasteries of Subcarpathian Ruthenia were involved in the reform. Of course, each monastery was in a different state and had certain functions. Thus, Mukachevo monastery became a center of pilgrimage and an educational base for monks with a strong novitiate (according to the inspection carried out by Professor Josef Foltynovskyi on behalf of Pope Pius XI as of December 10, 1924, it included a total of 21 novices). Uzhhorod monastery turned into a cultural and educational center, successfully training students and operating a printing house. Malyi Bereznyi monastery was the heart of the missionary movement, providing after 1928 philosophical and theological studies for candidates' preparation, while, due to their later involvement in the reform, Imstychiv and Boroniavo monasteries remained in the most difficult condition and hosted unreformed monks.

Key words: Galician Basilian monks; OSBG; reform; church; Carpathian Ruthenia.

© Майороші М.

Чин Святого Василя Великого на сьогодні один із найавторитетніших чернечих орденів Української греко-католицької церкви. Проте слід відзначити, що ЧСВВ, який нині є впливовим та користується пошаною у суспільстві, пройшов тривалий історичний шлях свого становлення. Історичні перипетії зумовили необхідність кардинального реформування як структури, так і концептуальних підходів у діяльності Чину.

Метою та цілями нашої статті є аналіз діяльності галицьких монахів-василіан крізь призму реформи ЧСВВ на теренах Мукачівської єпархії. Завданням – на основі широкого кола архівних джерел, із застосуванням сучасних соціоантропологічних методологічних підходів з'ясувати передумови та причини реформ ЧСВВ, охарактеризувати ставлення греко-католицьких монахів до цих змін.

Аналізуючи останні дослідження і публікації, можна виокремити працю представника чернецького ордену василіан А. Великого [1]. Автор виклав матеріал у контексті історичних подій в Україні. Чималу увагу він присвятив організаційному устрою православної та греко-католицької церков у різні історичні періоди. Проте робота А. Великого характеризується загальністю, публіцистичністю та відсутністю належного джерельного підґрунтя, тому може виступати лише як популярне, а не наукове видання.

Цінними для нас є вузькотематичні видання або статті окремих авторів. Перебування у Ватикані з 1939 р. єпископа Івана Бучка (а з 1963 року і митрополита Йосифа Сліпого), як і постійна присутність управи Чину св. Василя Великого з його потужним науково-видавничим

осередком, зумовили появу серійного видання «Записки Чину Святого Василя Великого», що виходили в Римі у 70–80-ті роки ХХ століття. Окреме місце в історіографії вивчення історії ГКЦ відведено школі закарпатських дослідників. Першим, хто детально дослідив історію Мукачівської греко-католицької єпархії з її канонічного заснування і до 1867 року, був В. Фенич [33; 34].

Наразі під керівництвом В. Фенича здійснює дослідницьку роботу НДЦ «Логос», заснований у вересні 2010 року, члени якого активно працюють на науковій ниві. Серед них В. Кічера, який захистив кандидатську дисертацію на тему «Заснування і діяльність монастирів Чину св. Василя Великого на Закарпатті (1733–1950)» [9; 10]. Заслужує на увагу робота А. Пекаря «Нариси історії Церкви Закарпаття» [23; 24; 25; 26], в якій детально проаналізовано зміни організаційного устрою та статусу християнської церкви в єпархіях Закарпатської України, з'ясовано ролі та функції у церковній структурі як духовенства, так і мирян, висвітлено трансформацію обрядово-літургійних традицій. Також А. Пекар присвятив чимало своїх публікацій реформі ЧСВВ.

Наші рефлексії та висновки спираються на ґрунтовну джерельну базу. Найбільшу цінність для дослідження в Державному архіві Закарпатської області (ДАЗО) становили документи 64 («Мукачівський Чернечий монастир») та 151 («Правління Мукачівської греко-католицької єпархії») фондів. Документи, що містяться у 64 фондів, було використано для висвітлення питання про реформу ЧСВВ, у справах яких містяться листування між протоігуменами та вищим церковним керівництвом, а також

справи про передачі монастирів, як-от справа 426 щодо передачі Ужгородського монастиря з інтернатом новопризначеному ігумену Є. Малицькому [6, арк. 3].

На початку XX століття спостерігається загальний занепад ЧСВВ в Угорській Русі. Зменшилася кількість покликаних, монастирі знаходилися у досить занедбаному стані, погіршувалося їх матеріальне становище. Постає необхідність проведення якісних змін у найближчий час, інакше ЧСВВ міг розчинитися між іншими монашими орденами.

Уперше питання про складне становище Василіанського чину порушив мукачівський єпископ Юлій Фірцак на Синоді 8 – 10 листопада 1903 року і запропонував здійснити його реформування. За взірець було взято успішно проведену реформу в 1864 році на базі Добромильського монастиря в Галичині [31, с. 7]. Було запропоновано два варіанти – здійснити перетворення мали або зреформовані галицькі монахи-василіани, або угорські отці-єзуїти. Однак ініціатори реформи не дійшли згоди, кому її проводити і яким чином.

Певні позитивні зрушення все ж відбулись: ідея відкриття монастиря в Ужгороді була реалізована. 29 жовтня 1911 року єпископом Ю. Фірцаком освячено камінь під новий монастир, а в 1912 році завдяки його меценатству та пожертвам добровольців побудову монастиря було завершено [2, с. 67]. Буквально через рік при монастирі відновлено церковню (разом із площею під забудову викуплена від православних греків), а також відкрито початкову школу монашого життя та інтернат для малозабезпечених дітей (у середньому навчалось 70–90 чоловік). Ігуменом монастиря став о. Теофан Скиба [31, с. 7].

Але все це не вирішувало головної проблеми – не було кому здійснювати підготовку наступного покоління монахів. Крім того, подальше загострення національних протистоянь гальмувало проведення реформи.

Після призначення нового мукачівського єпископа Антонія Паппа (1912–1924) знову було порушено питання про реформу Василіанського чину. Цього разу владика Антоній ратував за передачу цієї справи до рук угорських єзуїтів, але ті вкотре відмовились. Тоді протоігумен Йоаким Хома в 1914 році звертається з проханням про допомогу до протоігумена сусідньої, вже зреформованої, Галицької провінції Плятоніда Філяса, який дав свою позитивну відповідь, і це рішення було схвалено Апостольською столицею [8, с. 470–477].

Після активного листування між двома протоігуменами та остаточної відмови єзуїтів Йоаким Хома вже офіційно звертається до Апостольської столиці з проханням ввірити проведення реформи василіан Мукачівської єпархії галицьким ченцям, на яке згодом отримує згоду за умови, що всі деталі обговорять при особистій зустрічі та подадуть до Риму детальний звіт по василіанських монастирях Угорщини. Цього разу за справу взялися з великою відповідальністю, було домовлено про приїзд Плятоніда Філяса до Ужгорода, та на заваді стала Перша світова війна [16, с. 134].

Незважаючи на воєнні дії, питання реформи ЧСВВ не відкладалося. Протоігумен Йоаким Хома на Провінційній Капітулі, яка відбулася 23 серпня 1918 року в Ужгороді, подає пропозицію про залучення монахів-василіан з Галичини для реформи і оголошує плани чотирирічної давнини [28, арк. 1–8]. Звісно, як

альтернативний варіант знову було подано оо. єзуїтів. За залучення до проведення реформи галичан виступили всього два отці – Леонтій Долгій та Василь Мотринець (ігумен Боронявського монастиря). Але й цього разу завадили обставини. По закінченні Першої світової війни та після розпаду Австро-Угорської дуалістичної монархії новостворений край Підкарпатська Русь у 1919 році ввійшов до складу Чехословацької Республіки.

З настанням більш-менш стабільної ситуації і сприятливих умов протоігумен ЧСВВ Йоаким Хома повторно звернувся до галицьких василіан з проханням розпочати реформу п'яти монастирів – Мукачівського, Ужгородського, Малоберезнянського, Боронявського та Імстичівського, які внаслідок територіальних змін залишилися у складі Мукачівської єпархії.

У своєму черговому листі до П. Філяса протоігумен Й. Хома пише про свої сподівання, що після створення своєї «Руської країни» вже не буде перешкод для проведення реформи саме галицькими василіанами. Тут також згадує про необхідність якнайшвидших змін, інакше доведеться закрити один-два монастирі, бо вони знаходяться у вкрай занедбаному стані. На превеликий жаль, цей лист був повернутий на пошті [14, арк. 1–4]. Не гаючи часу, такого ж змісту листа Й. Хома відправляє прокуратору Лаврівського монастиря Софрону Соколовському, щоб той допоміг зв'язатися з новим галицьким протоігуменом, що він і зробив, направивши цього листа до П. Філяса [15, арк. 5]. Цього разу переговори перервалися через українсько-польську війну. Саме через неї, тікаючи від переслідування поляків у травні 1920 року,

в Мукачівському монастирі знаходить прихисток галицький василіанин о. Петро Котович [7, с. 508]. Перебуваючи на Підкарпатській Русі і бачачи складне становище тутешніх отців-василіан, він починає ініціювати подальші переговори.

Таким чином, у червні 1920 року протоігумен Й. Хома пише нового листа вже до нещодавно обраного (в травні 1920 року на Провінційній Капітулі у Львові) протоігумена Галицької провінції А. Калиша, в якому згадує про довготривалі переговори з П. Філясом і просить А. Калиша позитивно відгукнутися на його прохання про проведення реформи. Одночасно пропонує А. Калишу особисто приїхати до Підкарпатської Русі або направити когось із своїх представників, щоб ознайомитися зі станом монастирів [24, с. 145]. Через дуже короткий час Й. Хома отримує відповідь від А. Калиша, де йдеться про те, що він проінформований П. Філясом про ситуацію і вважає цю справу «за найважливіший обов'язок нашої провінції і я готовий цей обов'язок якнайшвидше сповнити» [25]. Але А. Калиш офіційно ще не мав повноважень протоігумена, бо не було підтвердження з Риму. Однак він все одно пообіцяв приїхати якомога швидше і попросив від Й. Хоми офіційне запрошення для легшого оформлення документів.

Після отримання офіційного дозволу 28 серпня 1920 року А. Калиш прибуває до Ужгорода, а вже 30 серпня відбулися переговори з місцевим єпископом [24, с. 148]. Наступними зупинками А. Калиша були Малоберезнянський (31 серпня) та Мукачівський (1 вересня) монастирі. У Мукачівському монастирі на зустрічі з протоігуменом Й. Хомаю та його представниками і була вирішена

доля майбутньої реформи. Результатом переговорів стало підписання домовленості між ними 4 вересня 1920 року [35, арк. 1–5].

Щоб законно розпочати спільну працю, потрібно було отримати погодження декількох сторін різноманітних формальностей. Найголовніше – це одержати дозволу та схвалення проекту реформи від керівництва єпархії, чехословацької влади та Апостольської столиці. Цими питаннями і почав займатися протоігумен А. Калиш. Саме тому 6 вересня він зустрівся з владикою Антонієм, якому розповів про основні віхи реформи, на що отримав згоду, 8 – був прийнятий заступником пражського єпископа о. д-ром Миколою Руснаком, невдовзі відбулася аудієнція в Апостольського Нунція Климента Мікара в Празі, 16 вересня прибув до Кракова для узгодження візових питань і 18 – повернувся до Львова.

Про результати поїздки А. Калиш сповістив Й. Хому в листі від 14 вересня 1920 року [19, арк. 24]. Йшлося про те, що він відвідав Апостольського Нунція у Празі, представивши йому у письмовому вигляді хід реформи Чину СВВ, на що отримав позитивний лист-схвалення. Крім того, протоігумен Львівський повідомляє також і про певні труднощі: поперше, це погодження візових питань та подальше проживання на Підкарпатській Русі галицьких монахів-василіан; по-друге, Апостольський Нунцій доручив доопрацювати проект реформи, зокрема вирішити питання аспірантури; по-третє, по дорозі з Мукачева до Праги А. Калиш зустрівся з одним урядовцем земельного відділу, який попередив його, що люди з Підмонастиря просять в урядовців відібрати від монастиря 70 моргів землі, бо там проживають тільки

3 монахи, які не справляються з такою великою земельною ділянкою. Але, незважаючи на всю незлагодженість, А. Калиш обіцяє виправити все якнайшвидше, щоб відправити отців.

З цього часу такі переписки стають звичним явищем. І саме з них бачимо, що робота просувалася, але весь час з певними перепонами. Для прикладу, в листі від 21 жовтня 1920 року [18, арк. 25] А. Калиш пише про візові проблеми у двох отців, хоча він робить все можливе для того, щоб вони їх отримали, а також висловлює свої відверті думки щодо важкого стану монастирів у Галичині, які пережили більшовицькі набіги, грабування, напади на священників та пропагування атеїзму. Та попри все він закликає всіх священників до «щирої постанови і твердих рішень, – аби свій нарід підвести до такої релігійної і моральної рівнени, – аби той міг дати належний відпір всім наступам цієї гвардії» [18, арк. 26] (мається на увазі більшовизм. – М. М.).

Завдяки старанням Галицького протоігумена вже в кінці жовтня того ж року до Карпато-Рутенської провінції було вислано шість чоловік, з них три – отці і три – брати-помічники [18, арк. 20]. Осередком реформи було обрано Мукачівський монастир, куди вони і прибули 2 листопада 1920 року. Про приїзд отців-василіан до Підкарпатської Русі збереглися спогади о. Гліба Кінаха, який згадує, що переїзд був досить важкий, по дорозі у Єроніма Малицького викрали документи. До монастиря монахи дісталися о третій годині ранку, довго їм ніхто не відчиняв, аж поки до них не вийшов старенький монах Методій Кралицький. Вранці ченці зустрілися з Й. Хомаю та А. Максимом, з якими вони здійснили огляд монастиря. Перші враження від

монастирського приміщення були неоднозначні – воно хоч і було гарне, але дуже зруйноване, бо тут під час війни перебувало військо. Взагалі, на думку Г. Кінаха, прийом був не дуже теплий, а тодішній ігумен монастиря Л. Долгій навіть плів інтриги, щоб позбутися новоприбулих монахів. Хороше ставлення до них, відзначає Г. Кінах, було в о. Василя Такача – тоді духівника єпархіальної семінарії [24, с. 157–158].

Між прибулими галицькими монахами одразу ж були розподілені головні функції: Єронім Малицький став ігуменом монастиря, а також заступником Анастасія Калиша (давало йому право вирішувати справи від імені протоігумена); Гліб Кінах – магістрат новіціату, Полікарп Булик – заступник ігумена та помічник магістра; брати Гавриїл Ханик – кухар, Йосиф Нижник – кравець, Симеон Бужара – столяр [17, арк. 20]. Та це ще зовсім не означало, що реформа була розпочата. Надалі залишалося ще багато неузгоджених питань, в першу чергу фінансових: реставрації монастиря, повернення майна монастиря, яке на той час перебувало в користуванні селян. Крім того, залишалися ще незадоволені проугорсько налаштовані кола серед духовенства, які були проти галицьких помічників, та чехословацька влада, яка всіляко просувала православний рух.

23 листопада 1920 року в Ужгороді відбулися наради з єпископом Антонієм Паппом, у яких взяли участь протоігумен Йоаким Хома, ігумен Мукачівського монастиря Леон Долгій, ігумен Ужгородського монастиря Теофан Скиба, отці Гліб Кінах та Полікарп Булик. Після бурхливого обговорення дійшли згоди дотримуватися пунктів договору, підписаного 4 вересня того ж року, а 3 грудня

1920 року управління Мукачівського монастиря було повністю передано в руки галицьких василіан [24, с. 158–159].

У кінці грудня 1920 року було проведено чергове засідання при мукачівському єпископі за участю Йоакима Хоми, Леонтія Долгія та Теофана Скиби, на якому пробували вирішити фінансові проблеми, адже зрозуміло, що реформи – затратна справа. Чин на той час був зовсім біднуватий, причому найбагатший Маріяповчанський монастир залишився поза межами Підкарпатської Русі (в Угорщині) і отримати звітти допомогу було важко [29, арк. 5].

Про труднощі, пов'язані з початком реформи, скаржитися протоігумен Й. Хома в листі до протоігумена Галицького А. Калиша, де також згадує про те, що по дорозі з Галичини до Мукачева в Є. Малицького вкрали лист-дозвіл на перебування від Празького Нунція, але все обійшлося [20, арк. 26]. Крім того, Й. Хома цікавиться новинами щодо реформи, які мав привести з Риму Галицький митрополит Андрей Шептицький. Як бачимо, новоприбулим монахам з Галичини було нелегко підготувати підґрунтя для успішного втілення планів у життя.

Першочерговим завданням стало створення новіціату. Ситуація з монахами була такою: всього на території Карпато-Рутенської провінції залишалося 18 ієромонахів: шестеро – внаслідок протесту проти реформи залишили ЧСВВ (П. Бігарій, М. Бринський, С. Лупіш, С. Поратунський, М. Семерський та В. Шестак); четверо – залишилися в Чині, але відмовилися долучатися до реформи і проживали в Боронявському монастирі (К. Голиш, К. Гавриш, М. Кралицький і В. Мотринець як ігумен); а колишній протоігумен Й. Хома у зв'язку зі станом

здоров'я не підпав у підпорядкування реформи і перебрався до Ужгородського монастиря як ігумен [25, с. 394].

Таким чином, реформу ордену було розпочато за участю сімох місцевих монахів та шістьох прибулих. Вже з перших місяців перебування тут галицьких реформаторів дало свої позитивні результати. На початку січня 1921 року на новіціат поступили перші три кандидати з Маріяповчанського монастиря: Микола Дудаш, Матей Євчак і Йосафат Шандор, а одночасно почали виявляти бажання і місцеві кандидати [25, с. 394].

Мукачівський монастир очолив о. Полікарп Булик. Прохання про можливість відправити на навчання свого кандидата до новоствореного новіціату висловив до ігумена Мукачівського монастиря і Крижевацький греко-католицький єпископ Діонісій Нярадї [27, арк. 1–2].

Одним із перших тутешніх бажуючих стати кандидатом-новаком був Антоній Станканинець [5, арк. 13]. 28 лютого 1921 року він вступив на навчання до зреформованого новіціату Мукачівського монастиря разом із сімома новиками, їхнім учителем став Гліб Кінах [25, с. 491].

Уже з перших років на навчання нових кандидатів керівництво Мукачівського монастиря відправляло до Галичини. Основними осередками навчання новиків були Добромильський, Лаврівський та Крестонопільський монастирі. Свого часу там перебували такі відомі отці-василіани, як Августин (Антоній) Станканинець – у 1922 році став ігуменом Мукачівського монастиря, Єронімом Малицьким був направлений у Лаврівську обитель, а з 1925 по 1927 рік перебував у Крестонопільському монастирі, звідки Анастасієм Калишем був відправлений продовжувати навчання

до колегіуму «Рутенікум» у Римі [4, арк. 13–14]; Діонісій Дребітко разом із Йосифом Завадяком – з 1930 по 1932 рік – так само навчалися у середній школі для монахів у Лаврівському монастирі, а з 1932 – знаходилися в монастирі у місті Добромиль [4, арк. 12].

Згодом до проведення реформи почали залучатися й інші монастирі. Адже протоігумен Й. Хома, відвідавши Борошнявський монастир, пише до єпископа Мукачівського про складне матеріальне становище цієї обители, в якій занедбане господарство і немає церковного доходу (з метою отримання допомоги). Та найбільшим лихом монастиря отець називає схизматиків, які лякають місцевих греко-католицьких священників погрозими побиття, підпал монастиря. І саме тому протоігумен вважає, що не можна дати обители впасти, інакше «буде повністю відкритий шлях для схизматиків». Звісно, власних коштів для укріплення Борошнявського монастиря немає, а інші монастирі Підкарпатської Русі однаково бідні, тому теж не можуть допомогти, в тому числі і Мукачівський монастир, всі гроші якого йдуть на утримання новіціату.

Наступною для проведення реформи було обрано Ужгородську обитель разом із середньою школою-інтернатом. Почалося все з того, що декретом від 24 серпня 1923 року було замінено тодішнього ігумена-директора Теофана Скибу (з повним визнанням його заслуг) на Єроніма Малицького (який уже провів реформу в Мукачівському монастирі) – це відбулося зі згоди протоігумена Галицького та Конгрегації Східних Церков [19, арк. 22].

Вважається, що з вересня 1923 року офіційно розпочинається реформа Ужгородського монастиря, який також

знаходився в скрутному матеріальному становищі. Це стає зрозуміло з листів ігумена монастиря до єпископа, в яких йдеться про допомогу у сплаті боргів за навчання (що становлять за поточний навчальний рік понад 120 тис. к. ч., а за інші роки – ще понад 30 тис.), в іншому випадку доведеться примусово переривати навчання [21, арк. 18–19]. Незважаючи на фінансові труднощі, в закладі при монастирі навчалося 72 учні. Керівництво монастиря не отримувало допомоги від підкарпатських банків тільки через те, що його звинувачували у прогурських настроях, хоча такого насправді не помічалось.

У жовтні 1923 року відбулася остаточна передача Ужгородського монастиря новому ігумену – Єроніму Малицькому. Це був усвідомлений крок, оскільки він уже мав досвід здійснення реформи Мукачівської обителі. Так трапилося, що між єпископом Антонієм Паппом та новопризначеним ігуменом одразу виникло непорозуміння. Дискусія розгорілася навколо призначення префекта інтернату, що діяв при Ужгородському монастирі. Так, Єронім Малицький запрошував на цю посаду священика із Галичини, а владика наполягав на кандидатурі місцевого монаха [13, арк. 39]. Єпископ мотивував свої дії тим, що такі плани ігумена не відповідають умовам контракту, який був підписаний між управлінням єпархії та ЧСВВ. Ці суперечності, швидше за все, свідчили про непорозуміння на національному ґрунті.

Однак у 1924 році на префекта все ж було призначено галичанина о. Романа Бойчика ЧСВВ. Пробувши понад рік настоятелем монастиря, Єронім Малицький зумів відновити монастирську церкву (яка була відкрита влітку 1924

року на честь св. Василя Великого) та започаткував щоденні богослужіння для вірних. Одним словом, Є. Малицький заклав пристойний фундамент для подальшого проведення реформи, але підірване здоров'я не дало довести розпочате до завершення (помер 2 березня 1925 року) [22]. Після його смерті всі справи перебрав до рук ігумен Мукачівського монастиря Полікарп Булик. Вже 12 березня 1925 року при Ужгородському монастирі було створено новіціат (декрет № 1304/1925 єпископа Петра Гебея) [3, арк. 2].

Отже, на 1926 рік зреформований Ужгородський монастир нараховував шість ієромонахів: протоігумен Йоаким Хома ЧСВВ, настоятель і керівник інтернату Петро Котович ЧСВВ, економ Павло Гойдич ЧСВВ, префект інтернату Роман Бойчик ЧСВВ, професор-викладач інтернату Йосафат Шандор ЧСВВ. Крім того, була власна друкарня, також продовжував діяти інтернат, у якому на той рік навчалося 85 учнів, та додатково існували хор і драматичний гурток [10, с. 29].

З дозволу Східної Конгрегації від 28 березня 1924 року до реформи василіан було залучено Маріяповчанський монастир; її започаткував новопризначений зреформований ігумен А. Максим. Та пробувши там трохи більше року, він передав свої повноваження новому настоятелю Л. Долгію, а сам від 9 червня 1925 року відправився реформувати Святопетропавлівський монастир у Біскаді (Румунія) [23, с. 395].

Наступним монастирем, де було розпочато реформу, став Малоберезнянський. Тут обов'язки реформатора взяв на себе П. Гойдич ЧСВВ, який досі перебував в Ужгородській обителі і нещодавно склав монаші обітниці (10 березня

1924 року) [26, с. 137]. Прибувши до місця призначення, він побачив звичну картину для нереформованого монастиря: руйнування господарських будівель, цілком занедбане господарство та збіднілих монахів. Крім нагляду за монастирем, П. Гойдич також керував народними місіями на Закарпатті та на сході Словаччини. 10 вересня 1926 року його було призначено адміністратором Пряшівської єпархії [33, с. 170].

За такий короткий період зайнятому майбутньому владиці було важко повноцінно проводити реформу Мало-березнянського монастиря, саме тому довершили розпочату справу наступні настоятелі обителі – Стефан Решетило ЧСВВ та Онуфрій Бурдяк ЧСВВ (з 20 грудня 1928 року) [34, с. 87]. Завдяки зусиллям С. Решетила 27 жовтня 1928 року у цьому монастирі десятима реформованими було розпочато навчання у власних філософсько-богословських студіях (оскільки чехословацькою владою заборонялося виїжджати на навчання до Галичини) [32, с. 308]. Викладачами стали професори Микола Дудаш і Йосиф Мартинець [32, с. 308–309]. З 1929 року тут розпочали своє навчання в майбутньому такі відомі василіани, як Мелетій Малинич, Діонісій Дребітко і Йосиф Завадяк.

Крім реформованих, залишилися ще монастирі, які були найпізніше включені до списку реформ – Імстичівський та Боронявський. Імстичівський монастир за дорученням протоархимандрита Діонісія Ткачука ЧСВВ та згодою протоігумена Йоакима Хоми ЧСВВ був прийнятий до реформи 25 вересня 1931 року Полікарпом Буликом [30, арк. 20]. 26 листопада 1931 року настоятель Імстичівського монастиря Петро Котович ЧСВВ, який досі

займав посаду настоятеля Ужгородського монастиря, приєднав і цей монастир до реформи [23, с. 395].

Останнім став Благовіщенський монастир у Бороняві. Ця обитель тривалий час залишалася прихистком для тих монахів, які відмовились прийняти реформу. Ігуменом залишався Вартоломей Мотринець ЧСВВ, призначений настоятелем 12 серпня 1918 року. Цей монастир 17 грудня 1938 року було передано в руки нового ігумена Івана Сатмарія ЧСВВ для проведення реформи [23, с. 395].

Таким чином, станом на грудень 1938 року всі монастирі Підкарпатської Русі були залучені до реформи. Звісно, кожна з обителей знаходилася у різному стані і мала певні функції: Мукачівський став осередком навчання монахів із сильним новіціатом (за даними перевірки, яку здійснював професор Йосиф Фолтиновський за дорученням папи Пія XI 10 грудня 1924 року, у новіціаті при Мукачівському монастирі навчалися 21 новик) [9, с. 130] та центром паломництва; Ужгородський – культурно-просвітницьким центром, в якому успішно готували учнів та діяла друкарня; Мало-березнянський – осередком місійного руху, де після 1928 року були відкриті філософсько-богословські студії для навчання кандидатів; Імстичівський та Боронявський монастирі у зв'язку з пізнішим приєднанням до реформи залишалися у найважчому стані і стали прихистком для нереформованих монахів.

ЛІТЕРАТУРА

1. 3 літопису християнської України: церковно-історичні радіолекції з Ватикану (9 томів). Рим: Видавництво ОО Василіан, 1968–1977.
2. Волошин А. Унгарський монастир ЧСВВ. *М'сяцослов на 1913 год*. Унгар, 1912.

3. Декрет № 1304/1925 єпископа мукачевського Петра Гебея. *Державний архів Закарпатської області (ДАЗО)*. Ф. 151. Оп. 7. Спр. 2000.
4. Дело № 2286 по обвинению Станка-нинца Августина Дионизовича в пр. пр. ст. ст. 54-4 и 54-10 ч. II и 56.21 ч. I. УК УССР. 08.04.1949–25.05.1949. Т. 1. *Архів Управління Служби безпеки в Закарпатській області*. Ф. 7. Оп. 1. Спр. С-5715.
5. Дело № 2924 по обвинению Дребитко Дмитрия Васильевича в пр. пр. ст. ст. 54–10 ч. II и 54.13. УК УССР. 31.01.1951–29.03.1951. Т. 1. *Архів Управління Служби безпеки в Закарпатській області*. Ф. 7. Оп. 1. Спр. С-5080.
6. Державний архів Закарпатської області. Ф. 64. Оп. 5. Спр. 426.
7. Життєпис о. Петра Котовича (1873–1955). *Записки ЧСВВ*. 1982. Т. XI (XVII). С. 506–610.
8. Життєпис о. Плятоніда Філяса (1864–1930). *Записки ЧСВВ*. 1982. Т. XI (XVII). С. 470–477.
9. Кічера В. Освітньо-релігійна діяльність реформованих василіанських монахів на Закарпатті у 20–30-х рр. ХХ ст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Історія*. 2009. Вип. 22. С. 130–134.
10. Кічера В. Розвиток чи занепад еклезіального етосу ЧСВВ на Підкарпатській Русі? *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2011. Вип. 26. С. 26–38.
11. Лист від 30.10.1920 р. протоігумена оо. Василіян провінції Галицької А. Калиша до протоігумена оо. Василіян обл. Карпато-Руської Й. Хоми. *ДАЗО*. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 950.
12. Лист від протоігумена Галицької провінції А. Калиша до протоігумена області Карпато-Руської Й. Хоми від 21.10.1920 року. *ДАЗО*. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 950.
13. Лист мукачевського єпископа А. Паппа Гражданскому правленію авт. Подк. Руси від 12.12.1923. *ДАЗО*. Ф. 151. Оп. 7. Спр. 1192а.
14. Лист о. Йоакима Хоми до о. Плятоніда Філяса від 22.02.1919. *ДАЗО*. Ф. 64. Оп. 5. Спр. 417.
15. Лист о. Йоакима Хоми до о. Софронія Соколовського від 08.03.1919. *ДАЗО*. Ф. 64. Оп. 5. Спр. 417.
16. Лист о. Плятоніда Філяса до о. Йоакима Хоми від 21 липня 1914 року. *Записки ЧСВВ*. 1985. С. 134.
17. Лист протоігумена Галицького А. Калиша до протоігумена Й. Хоми від 14.09.1920. *ДАЗО*. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 950.
18. Лист протоігумена Галицького А. Калиша до протоігумена Й. Хоми від 21.10.1920. *ДАЗО*. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 950.
19. Лист протоігумена Й. Хоми до мукачевського єпископа від 24.08.1923. *ДАЗО*. Ф. 151. Оп. 7. Спр. 1192а.
20. Лист протоігумена Карпато-Руської провінції Й. Хоми до протоігумена Галицького А. Калиша від 18.04.1921. *ДАЗО*. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 950.
21. Лист Теофана Скиби, ігумена ЧСВВ, управителя інтерната до єпископа мукачевського від 8.06.1923. *ДАЗО*. Ф. 151. Оп. 7. Спр. 1192а.
22. Онисько Франциск. Отець Єронім Йосиф Малицький (1865–1925). URL: <https://www.osbm.org.ua/index.php/publikatsiyi/istoriya/634-1865-1925>
23. Пекар А. Василіянська провінція св. Миколая на Закарпатті. *Analecta Ordinis S. Basilii Magni ecclesiae catholicae Ucrainae persecutae dedicate (1945–1990)*. Sectio II. Vol. XIV (XX). Fasc. 1–4. Romae: Sumptibus PP. Basilianorum, 1992. С. 383–416.
24. Пекар А. Записник о. Гліба Г. Кінаха, ЧСВВ, про початки реформи на Закарпатті. *Analecta Ordinis S. Basilii Magni*. Sectio II. Vol. XII (XVIII). Fasc. 1–4. Romae: Sumptibus PP. Basilianorum, 1985.
25. Пекар А. Протоігумен Йоаким Хома, ЧСВВ (1870–1931). *Analecta Ordinis S. Basilii Magni*. Sectio II. Vol. XV. Fasc. 1–4. Romae: Sumptibus PP. Basilianorum, 1996.
26. Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття. Т. I: Єрархічне оформлення. Рим – Львів: Видавництво Отців Василіан «Місіонер», 1997.
27. Письмо єпископа Наради Дионисия из г. Загреб настоятелю Мукачевского

монастыря о выражении радости по поводу реформирования ордена Василиан 16.11.1920. ДАЗО. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 1139.

28. Предложения генерального настоятеля ордена Василиан собранию монахов в г. Ужгороде по реформе ордена 23.08.1918. ДАЗО. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 1077.

29. Протокол засідання від 29 грудня 1920 року. ДАЗО. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 1138.

30. Протокол передачі монастиря с. Имстичево неререформованим реформованому монастирю Василиан (1931). ДАЗО. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 1510.

31. Рішення епархіального синоду. *Тижневик «Наука»*. Унгар, 1903. Ч. 18.

32. Студійный дом оо. Васильянь в Мал. Березномъ. *Душпастьрѣ*. Урядовый органъ Епархіи Мукач. и Пряшевской / отв. ред. О. Ал. Илницький. Ужгород: Унію, 1928. Ч. 12.

33. Фенич В. Пряшівський єпископ Павло Гойдич та Мукачівська греко-католицька єпархія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Історія*. 2011. Вип. 27.

34. Фенич В., Цапулич О. Малоберезнянський Свято-Миколаївський монастир та нарис історії Чину св. Василя Великого на Закарпатті. Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2004.

35. Циркуляр генерального настоятеля Мукачевського монастиря о реформе монастиря 4.09.1920. ДАЗО. Ф. 64. Оп. 3. Спр. 1138.

REFERENCES

1. *From the Chronicle of Christian Ukraine: Church-Historical Radio Lectures from Vatican* (9 Vols). (1968–1977). Rome: Fr. Basilians' Publishing. [in Ukr.]

2. VOLOSHYN, A. (1912). OSBG Ungvar Monastery. *Myesyatsoslov na 1913*. Ungvar. [in Rus.]

3. Decree No. 1304/1925 of Mukachevo Bishop Petro Hebei. (2000). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

4. Case No. 2286 on the Charge of Stankants Avgustin Dionizovich in pr. pr. art. art. 54–4 and 54–10 of Vol. II and 56.21 of Vol. I. of CC of

the Ukrainian SSR. 04/08/1949–05/25/1949. Vol. 1. In: *Archives of Security Service Administration of Ukraine in the Transcarpathian Region*. [in Rus.]

5. Case No. 2924 on the Charge of Drebitko Dmitriy Vasilyevich in pr. pr. art. art. 54–4 and 54–10 of Vol. II and 56.21 of Vol. I. of CC of the Ukrainian SSR. 31/01/1951–29/03/1951. Vol. 1. In: *Archives of Security Service Administration of Ukraine in the Transcarpathian Region*. [in Rus.]

6. *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

7. Biography of Fr. Peter Kotovych (1873–1955). (1982). *Zapysky ChSVV*, Vol. XI (XVII), pp. 506–610. [in Ukr.]

8. Biography of Fr. Pliatonid Filias (1864–1930). (1982). *Zapysky ChSVV*, Vol. XI (XVII), pp. 470–477. [in Ukr.]

9. KICHERA, V. (2009). Educational and Religious Activities of the Reformed Basilian Monks in Transcarpathia in the 1920s–30s. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii istoriia* (Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. History Series), Vol. 22, pp. 130–134. [in Ukr.]

10. KICHERA, V. (2011). Development or Decline of the Ecclesiastical Ethos of the OSBG in Subcarpathian Ruthenia? *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu* (Scientific Bulletin of Uzhhorod National University), Vol. 26, pp. 26–38. [in Ukr.]

11. A Letter from Protohegumen of the OSBG of Galician Province A. Kalysh to the Protohegumen of the OSBG of Carpathian-Ruthenian Province J. Khoma, dated Oct. 30, 1920. (1920). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

12. A Letter from Protohegumen of the OSBG of Galician Province A. Kalysh to the Protohegumen of the OSBG of Carpathian-Ruthenian Province J. Khoma, dated Oct. 21, 1920. (1920). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

13. A Letter of the Bishop of Mukachevo A. Papp to the Civil Board of the Autonomous Subcarpathian Ruthenia, dated December 12, 1923. (1923). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

14. A Letter of Fr. Joachim Khoma to Fr. Pliatonid Filias, dated February 22, 1919. (1919).

In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

15. A Letter of Fr. Joachim Khoma to Fr. Sofronii Sokolovskyi, dated August 08, 1919. (1919). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

16. A Letter of Fr. Pliatonid Filias to Fr. Joachim Khoma, dated July 21, 1914. (1985). *Zapysky ChSVV*, p. 134. [in Ukr.]

17. A Letter of Protohegumen of Galicia Fr. A. Kalysh to Protohegumen Fr. J. Khoma, dated September 14, 1920. (1920). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

18. A Letter of Protohegumen of Galicia Fr. A. Kalysh to Protohegumen Fr. J. Khoma, dated October 21, 1920. (1920). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

19. A Letter of Protohegumen Fr. J. Khoma to the Bishop of Mukachevo, dated August 24, 1923. (1923). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

20. A Letter of Protohegumen J. Khoma to Protohegumen of Galicia A. Kalysh, dated April 18, 1921. (1921). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

21. Letter of Teofan Skyba, Abbot of the OSBG, Manager of the Boarding School to the Bishop of Mukachevo, dated June 8, 1923. (1923). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

22. *Onysko Francisk. Father Jerome Joseph Malytsky (1865–1925)*. [online] Available at: <https://www.osbm.org.ua/index.php/publikatsiyi/istoriya/634-1865-1925> [in Ukr.]

23. PEKAR, A. (1992). Basilian Province of St. Nicholas in Transcarpathia. *Analecta Ordinis S. Basilii Magni ecclesiae catholicae Ucrainae persecutae dedicate (1945–1990)*. Sectio II. Vol. XIV (XX). Fasc. 1–4. Romae: Sumptibus PP. Basilianorum, pp. 383–416. [in Ukr.]

24. PEKAR, A. (1985). Records of Fr. Hlib H. Kinakh, OSBG, on the Beginnings of the Reform in Transcarpathia. *Analecta Ordinis S. Basilii Magni*. Sectio II. Vol. XII (XVIII). Fasc. 1–4. Romae: Sumptibus PP. Basilianorum, pp. 117–164. [in Ukr.]

25. PEKAR, A. (1996). Protohegumen Joachim Khoma, OSBG (1870–1931). *Analecta*

Ordinis S. Basilii Magni. Rozdil II, Vol. XV. Fasc. 1–4. Romae: Sumptibus PP. Basilianorum, pp. 487–499. [in Ukr.]

26. PEKAR, A. (1997). *Hierarchical Design*, Vol. 1 of *Essays on the History of the Transcarpathian Church*. Rome–Lviv: Fr. Basilians' "Missionary" Publishing. [in Ukr.]

27. A Letter of Bishop Narada Dionysius from Zagreb to the Abbot of Mukachevo Monastery Expressing Joy over the Reform of the OSBG on November 16, 1920. (1920). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Rus.]

28. Proposals of the General Prior of the OSBG for the Monastic Congress in Uzhgorod on the Reform of the Order on August 23, 1918. (1918). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Rus.]

29. Protocol of the Meeting dated December 29, 1920. (1920). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Ukr.]

30. Protocol of the Transfer of the Unreformed Monastery from Imstichevo Village to the Reformed Basilian Monastery. (1931). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Rus.]

31. Decision of the Eparchial Synod. (1903). *Nauka Weekly*, Vol. 18. Ungvar. [in Ukr.]

32. ILNITSKIY, O., ed., (1928). Study House of the OSBG in Malyy Berezhnyy. *Dushpastyr*. Governmental Body of Mukachevo and Priashev Eparchies, Vol. 12. Uzhgorod: Unio. [in Rus.]

33. FENICH, V. (2011). Priashiv Bishop Pavlo Hoidych and Mukachevo Greek Catholic Eparchy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii istoriia* (Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. History Series), Vol. 27. [in Ukr.]

34. FENICH, V., TSAPULYCH, O. (2004). *Malyy Berezhnyy St. Nicholas Monastery and an Essay on the History of the OSBG in Transcarpathia*. Uzhhorod: V. Padiak's Publishing. [in Ukr.]

35. Circular of the Abbot General of Mukachevo Monastery on the Reform of the Monastery, dated September 4, 1920. (1920). In: *State Archives of the Transcarpathian Region*. [in Rus.]